

80. לעמי האיים אשר הלכו מים האדם, מהאיים, אשר בהם הושיב המלך אלה הנקראים גולים¹, היה לבוש וכלי נשק דומים מאד לאלה של המדים, על יושבי האיים האלה פקד מִרְדוֹנְטִיס בן בְּנִיוֹס, אשר בשנה שאחרי המאורעות² נפל במלחמה בהיותו מצביא על יד מִקְלִי.

81. אלה היו עמי היבשת אשר יצאו למלחמה ונצטרפו לחיל הרגלים. על הצבא הזה פקדו אלה אשר נזכרו והם היו אלה אשר סדרו ומנו אותם ושמו את שרי האלפים ואת שרי הרבבות, ושרי הרבבות את שרי המאות ושרי העשרות³, על גדודי־צבאות⁴ ועמים היו מפקדים אחרים.

82. אלה אשר נזכרו היו אפוא מפקדים, אולם עליהם הצביאו ועל צבא הרגלים כולו מִרְדוֹנְטִיס בן גוֹבְרִיאָס וסְרִיטְנִיטִיחִמִּיס בן אֶרְטֶפְנוֹס. אשר חוה את דעתו שלא לצאת למלחמה על יוֹן⁵, סְמִרְדוֹמִנִּיס בן אוֹטֶנְס — שני אלה היו בני אחי דריוש ובכן שארי בשר לכסרכסס — מְסִיסְטִיס בנם של דריוש ואטוסקה וגֶגֶגִיס בן אֶרִיוֹס ומֶגֶפִּיוֹס בן זופִירוֹס⁶.

83. אלה היו המצביאים על הרגלים כולם, וזולת עשרת האלפים. על עשרת האלפים האלה של פרסים מובחרים הצביא הִיֶרְדִּינִיס בן הִיֶרְדִּינִיס, ונקראו הפרסים האלה בני אל־מות מטעם זה: אם איש מהם יחסר מהמספר נקטף על־ידי המות או על־ידי מחלה, כבר מזומן איש אחר ונעשה הדבר שמעולם לא היו יותר מעשרת אלפים ולא פחות. הם היו מקושטים יותר מכל הפרסים והם היו האמיצים. הנשק שלהם היה כזה כמו שנזכר, מלבד הזהב הרב אשר התנוססו בו. הם הוליכו יחד אתם עגלות ובהן פלגשים ועבדים רבים מלובשים היטב. צידה הוליכו בשבילם, נבדל משאר החילים, גמלים ובהמות־משא.

84. העמים האלה יצאו רוכבים, כי לא כולם המציאו סוסים כי אם אלה לבד: הפרסים היו מזוינים כמו חיל הרגלים שלהם, אלא שעל ראש אחדים מהם היו מעשי נחושת וברזל מקשה⁷.

1 אנשים שנתחייבו חובת גלות יען היותם חשודים בעיני המלך.

2 בשנת 479, ראה VIII 130.

3 החלוקה התקנית היתה נהוגה אצל רוב עמי המזרח ונזכרת גם בתורה: „ותן אותם ראשים על העם, שרי אלפים, שרי מאות, שרי חמשים ושרי עשרות“ (שמות י"ח כ"ה).

4 τέλος הוא גדוד צבא שנחשבו מרבבות אחדות, כעין Armee-Corps בגרמניה.

על גדוד כזה היה σαμάντωρ מפקד עליון.

5 למעלה פרק 10.

6 זה שלכד בערמחו את בכל (III 153).

7 מיני קובעים מנחושת וברזל,

85. יש גם איזה אנשים נודדים הנקראים סַנְרִטִּים¹, עם פרסי גם לפי שפתו, ונשק להם עשוי לחצאים מהפרסי והַפֶּקֶטִי²; הם העמידו שמונת אלפים רוכבים. כלי זיין אינם חושבים לנחוץ להם לא מנחושת ולא מברזל, זולת חרבות, אבל משתמשים הם בפלצורים קלועים מרצועות, באלה הם בוטחים בלכתם למלחמה. דרך האנשים האלה בקרב היא זאת: בשעה שהם מתנגחים עם האויבים משליכים הם את הפלצורים ובקציהן עניבות, ואת הנפגע, אם סוס אם איש, הוא מושך אליו, והנלכדים בפלצור אכודים. זה הוא הקרב של האנשים האלה ונסדרו עם הפרסים.

86. למדים היה אותו הנשק כמו שהיה להם בחיל הרגלים, אותו הדבר אצל הקִסְיִים. ההודים השתמשו אמנם באותו הנשק כמו בחיל הרגלים, אבל הוליכו אתם גם רֶכֶב וְרֶקֶשׁ ולרכב היו רתומים סוסים וחמורים פראים. הבִּקְטִירִים הזדיינו כמו הרגלים, כמו כן תַּקְסִפִּים. הַלִּיָּים היו גם הם כמו בחיל הרגלים, גם הם הוליכו כולם רכב, כמו כן תַּסְפִּים³ וגם הפְּרִיקִנִים היו מלוכשים כמו הרגלים. לערבים היה אותו הנשק כמו בחיל הרגלים, כולם הוליכו גמלים אשר לא נפלו במהירותם מסוסים.

87. העמים האלה לבדם היו רוכבים ומספר הרוכבים היה שמונים רבוא, מלבד הגמלים והרכב. אמנם שאר הרוכבים היו מסודרים לגדודיהם והערבים היו מסודרים לאחרונה. יען כי הסוסים לא סבלו את הגמלים⁴, העמדו אחרונים, למען לא יתיראו הסוסים.

88. שרי הרוכבים היו אֶרְמִיתִים וטִיתִיִּים בני דָּטִים ושר הרוכבים השלישי אתם יחד פְּרִנוֹחִים נשאר חולה בסרדים. כי בצאתם מסרדים קרה לו אסון בלתי צפוי: בין רגלי הסוס אשר נשא אותו רץ כלב, והסוס אשר לא ראהו מקודם נבהל ועמד ישר והשליך את פְּרִנוֹחִים ולסבת הנפילה ירק דם, והמחלה עברה לשחפת. עם הסוס עשו העבדים תיכף ומיד כמו שצוה: הם הוליכוהו אל המקום אשר שם השליך את אדונוי וחתכו את השוקים בארכובות. פְּרִנוֹחִים נשתחרר אפוא באופן כזה מהמפקדה.

89. מספר אניות־קֶשׁוֹט עלה לאלף מאתים ושבע, ואלה הם המציאו אותו: הפניקים יחד עם הסורים אשר בפלשתינא⁵ שלש מאות, והיו מווינים

1 עם נודד ברמת אֵיכָן (I 125).

2 על אודות הפקטיים ראה למעלה פרק 67.

3 יען השם הזה נזכר בפרק זה פעמים, מצינים שמות אחרים בַּקְסִיִּים, בַּקְסִיִּים.

4 אותו הדבר מסופר I 80: „הסוס נבהל מפני הגמל ואינו יכול להביס אל מראהו ולחריח

את ריחו”.

5 „כי פניקיה עד גבולי העיר קְרִיִּטִים הארץ היא לסורים הנקראים טלשתינאים” (III 5).

בשם סורים כולל הוא את כל העמים הקטנים אשר ישבו בימיו בארץ ישראל. השוה גם IV 39.

ככה: על הראש היו להם כובעים עשויים כמעט לגמרי באופן היווני, והיו מלובשים שריוני פשתן, מגינים אשר אין להם חשוק ורומחים. הפניקים האלה ישבו לפנים, כפי שהם עצמם מספרים, על יד הים האדום¹, משם עברו ויושבים על שפת הים בסוריה. חבל סוריה זה וכל זה המשתרע עד מצרים נקרא פלשתינא. המצרים המציאו מאתים אניות; להם היו בראשם כובעים סרוגים. מגינים נבובים בעלי חשוקים גדולים, גם רומחים מיוחדים למלחמת הים ומפצים גדולים. רובם היו נושאי שריונים וחרבות גדולות להם.

90. אלה היו אפוא מזוינים באופן כזה; הקיפריים המציאו מאה וחמשים אניות מוכנים ככה: בראשם צנפו מלכיהם² מצנפות, אבל לאחרים היו כתונות, שאר הבגדים כמו ליוונים. מהם יש כל כך הרבה עמים³, אלה מסלמים ואתונא ואלה מאַקְדִּיָה, אלה מקִתָּנוס⁴, אלה מפניקיה ואלה מכוש, כאשר הקיפריים עצמם מספרים.

91. הקיליקים המציאו מאה אניות. להם היו בראשם כובעים כמנהג מקומם, שלטים עשויים מעור בקר להם במקום מגינים ומלובשים כתונות צמר. שני רומחים לכל אחד וחרב, דומה מאד בעשייתה למאכלות המצריות. הם נקראו לפנים הַיִּפְחִיָּאִים וקבלו את כְּנוֹים על שם קִילִיכס בן אַגִּינֹר, איש פניקי. הפמפיליים המזוינים בכלי נשק יווניים, המציאו שלשים אניות. הפמפיליים האלה הם מהקרויים אשר נפוצו יחד עם אַמְפִּילוֹכֹס וקֶלֶכס⁵.

יוסף נגר אפיון א' כ"ב אומר בפירוט שיהודים יושבי ארץ ישראל יצאו בצבא כסרכס: וגם חורילוס המשורר אשר קדם עוד בזמן (להירודוטוס) זכר את עמנו לעת אשר יצא בצבא אחשורוש המלך פרס למלחמה על ארץ יוון, כי במנותו את כל העמים הביא בכללם לאחרונה גם את עמנו, ואלה דבריו:

אחרי תום אלה לעבור נסע שבט — מה נפלא מראהו;
לשון הצידונים מפיו תִּשְׁמַע, כי יפתח את שפתיו;
הררי שָׁלֶם על שפת היאור רחב הידים מושבו.
סמר שער גורו מאד, מְקַפֶּת סאת ראשו, ועליו
עורות פני סוסים כרותים אשר במו עשן יִקְשֹׁו.

(לפי תרגום שמונני).

אולי מתכוון לזה נחמית ט' ל"ז: "ותבואתה מרבה למלכים אשר נתתה עלינו בחטאתינו ועל גויותנו מושלים ובבהמתנו כרצונם ובצרה גדולה אנתנו".

- 1 המפרץ הפרסי. כי הם (הפניקים) באו מן הים הנקרא האדום אל הים הוות' (I 1).
- 2 אולם מבראשית י' ט"ז: "וכנען ילד את צידון בכורו" משמע שהפניקים היו ילידי הארץ.
- 3 בכל אחת מתשע הערים החשובות היה מלך (V 110).
- 4 כלומר עמים שונים התישבו במשך הזמן באי קיפרוס ועדיין לא התאחדו לעם אחד.
- 5 אי בין איי הקיקלדים.
- 6 אמפילוכוס בן אַקְסִיאָרוֹס השתתף במלחמה על טרויה. בשבוע מסרויה נטרפה ספינתו אל חוף קיליקיה ויטד שם ערים (III 91).

92. הליקיים המציאו חמשים אניות והיו נושאי שריונים ומצחות נחושת על רגליהם, להם קשתות מעץ הקורנית וחצים מקנה בלי נוצות וגם רומחים, נוסף לאלה היו תלויים על שכמם עורות עזים, ועל ראשם כובעים מקושטים מסביב, נוצות ובידיהם פגיונים ומגלים. הליקיים נקראו לפנים טַרְמִילִים ומוצאם מכרתים¹ ואת שמם קבלו מאת ליקוס בן פַּנְדִּיוֹן² איש אתונא.

93. הדורים אשר באסיה³ המציאו שלשים אניות והיה להם נשק יווני ומוצאם מהפּלופוֹניסוס. הקרים המציאו שבעים אניות והיו מזוינים בשאר דברים כמו היוונים, אבל היו להם גם מגלים וגם פגיונים. איך נקראו אלה לפנים, מסופר בספרי הראשונים⁴.

94. היונים המציאו מאה אניות והיו מזוינים כמו היוונים. והנה היונים כל העת אשר ישבו בפּלופוֹניסוס בארץ הנקראת היום אֶתְקֶה⁵ וטרם באו דָנאוס⁶ וגם פֶּסותוס⁷ אל הפּלופוֹניסוס, נקראו פֶּלֶסְגִּים⁸ אֵיגִיאֵלִים, כפי שהיוונים מספרים, אולם על שם יון בן פֶּסותוס יונים⁹.

95. יושבי האיים¹⁰ המציאו שבע עשרה אניות והיו מזוינים כמו היוונים. גם זה עם פלסגי, אחר כך נקרא יוני מאותו הטעם כמו גם היונים בשתיים עשרה הערים¹¹ אשר מוצאם מאתונא. האֵיאולִים¹² המציאו ששים אניות והיו מזוינים כמו היוונים וגם הם נקראו לפנים פלסגים לדברי היוונים. הֶלִיסְפוֹנֵטִים¹³ זולת האֵבִידִינִים¹⁴ – יען האֵבִידִינִים הפקדו מאת המלך להשאר

1 מרטים על מוצא הליקיים ראה I 173.

2 הוא היה בנו של קָקרוֹפּס וירש ממנו את המלוכה באתונא.

3 ראה על אודותיהם I 144.

4 I 171, 176.

5 על שפת הים הצפונית של הפּלופוֹניסוס; טרם שגורשו היונים על ידי האחיים, נקרא

החבל הזה אֵיגִיאֵלִיָּה. ראה גם I 145.

6 הוא בא ממצרים לארגוס (II 91).

7 לפי האגדה היה כסותוס בנו של הֶלֶן ומגורש על ידי אחיו אֵיאולוס ודורוס בא

לאטיקה ונשא לו לאשה את קָראבֶּסֶה בת המלך אֶרֶתְתָאוֹס. בניו יוֹן וְאֶתִיס נעשו אבות היונים והאחיים. מגורש על ידי בני ארחתאוס בא כסותוס לאיגיליאה.

8 לפי הירודוטוס היו פלסגים היושבים הקדמונים בפּלופוֹניסוס.

9 השוה על כל הענין הזה VIII 44.

10 יושבי הקיקלדים. אלה מהם שלא נכנעו תחת הפרסים נזכרים VIII 46.

11 על אודות שתיים עשרה הערים ושמותיהן ראה I 142, 147.

12 על אודותיהם ראה I 149.

13 ראה VI 33.

14 ראה V 117, VII 33.

בארצם ולהיות שומרי הגשרים—האחרים אפוא מהפונטוס¹ אשר יצאו בצבא, המציאו מאה אניות והיו מזוינים כמו היוונים. הם היו צאצאי היונים והדורים, 96. בכל האניות האלה ירדו פרסים, מדים וסקים. מאלה² המציאו הפניקים את האניות המהירות ביותר ומבין הפניקים הצדונים. בראש כל אלה ובראש אלה מהן אשר הוקצעו לצבא הרגלים היו לכל אחת ואחת מנהיגים מבני הארץ שאת שמותם אינני מזכיר. יען אינני מחשיב לנחוץ בשביל התאור. וגם יען כי מנהיגי עם ועם לא היו כדאיים להזכר וגם אצל עם ועם כמספר הערים היה מספר המנהיגים. הם הלכו לא כמצביאים כי אם כשאר העבדים אשר יצאו למלחמה, אבל המצביאים אשר בידיהם היה כל הכח ומשלו על עם ועם, עד כמה מהם שהיו פרסים, נזכרו על ידי³.

97. על הצי פקדו אלה: אריאפיגניס בן דריוש ופריקסספס בן אספתניס ומגבזוס בן מגבסס ואחימניס בן דריוש. על הצבא היוני והקרי פקד אריאפיגניס בנם של דריוש ובת גופריאס, את המצרים אחימניס, אחי כסרכסס משני צדדיו, אבל על שאר הצבא פקדו השנים⁴. האניות בעלות שלשים משוטים, בעלות חמשים משוטים, האניות הקטנות ואלה להובלת סוסים עלו למספר שלשת אלפים.

98. מאלה אשר הפליגו באניות היו אחרי המצביאים האנשים האלה המפורסמים: טטרמניסטוס בן אניסוס הצידוני, מפין בן סירומוס הצורי, מרבולוס בן אגבולוס הארדי, סיאנסיס בן אורומדון הקיליקי, קיברניסקוס בן סיקה הליקי, הקיפריים גורגוס בן חרסס וטימונקס בן טימגורס, מהקרים היסטאיאוס בן טימונס ופיגריס בן סלדומוס ודמסיתימוס בן קנדאבלס.

99. את שרי החיל האחרים לא הזכרתי כי אין צורך בזה, אבל את ארטמיסיה, אשר אותה אני מעריך ביותר בעד צאתה למלחמה על יון, אשה, אשר אחרי מות בעלה נשאר השלטון בידה ואף כי היה לה בן צעיר יצאה למלחמה מתוך עוז וגבורה מבלי שהיתה נאלצה לזה כלל וכלל. שמה היה ארטמיסיה והיתה בתו של ליגדמיס ומצד אביה היתה מהליקרנסוס ומצד אמה היתה מכרתים. היא פקדה את ההליקרנסים ואת הקואים ואת הניסיריים ואת הקלידיניים והמציאה חמש אניות. ומכל הצבא מסרה היא את האניות המפוארות ביותר, אחרי אלה של הצידונים, ומכל בעלי הברית נתנה היא למלך את העצות המחוכמות ביותר. העם בערים, שהיא משלה עליהן, כאשר אמרתי.

1 על חופי ים השחור היו קולוניות יווניות רבות.

2 מכל האניות.

3 בפרק 81.

4 האחרים.

נראה לי שהוא כולו דורי, יען ההליקנסים הם טרוינינים והאחרים אפי־אבריים.
100. הדברים האלה יהיו נאמרים על דבר החיל הימי; אחרי אשר
הצבא הֶפְקֵד ונסדר, השתוקק כסרכסס לעבור בעצמו ביניהם ולראותם. הוא
עשה זאת אחר כך בעברו במרכבתו על פני עם ועם ושאל לו והסופרים רשמו
עד אשר הגיע מהקצה האחד אל השני, גם מהרוכבים גם מהרגלים. אחרי
שהדבר נעשה והאניות הורדו לתוך הים, ירד כסרכסס מעל המרכבה לתוך
אניה צדונית¹ וישב תחת אהל זהב ועבר על פני האניות ושאל לכל אחת
ואחת כמו גם לרגלים ורשם לו. מפקדי האניות הוליכו את האניות כארבעה
פלתרים רחוק מהחוף ועגנו שם, פני האניות כולן מופנות לעבר היבשת, כולן
במערכה והחילים מזוינים כמו למלחמה. והוא, בעברו בתוך בין פני האניות
והחוף, פקד אותם.

101. אחרי אשר עבר גם בין אלה ועלה מתוך האניה שלח לקרוא את
די־מרטוס² בן אַרִיסְטֹן אשר יצא אתו יחד למלחמה על יון ואחרי קראו אמר
את הדברים האלה: „די־מרטוס, נעים לי עתה לשאול אותך את אשר עם לבבי.
אתה הנך יווני וכפי שנודע לי מפיה ומפי היוונים האחרים אשר באתי עמהם
בדברים, אתה אינך מעיר מצערה ביותר וחלשה ביותר. אם כן אמר לי עתה את
הדבר הזה, היעזו היוונים להרים יד נגדי, יען כפי שאני חושב, אף אם
היוונים והאנשים האחרים כולם היושבים מערבה יתאספו, לא יהיה בכוחם
לעמוד בפני בתקפי אותם, אם לא ילכו יד ביד. רוצה אני אפוא לשמוע גם
מפיה, מה אתה אומר על אודותם“. הוא שאל את הדברים האלה והשני ענה
מיד: „המלך, האשתמש נגדך בדברי אמת או בדברי חז?״ הוא צוה לו להשתמש
בדברי אמת ואמר כי יטה לו חסדו לא פחות מאשר לפני זה.

102. כאשר שמע זאת די־מרטוס, אמר את הדברים האלה: „המלך, אחרי
אשר אתה מצוה לי להשתמש רק בדברי אמת בדברי דברים אשר לא יתפש
ממך אחרי־כן איש בשקרה, דע, עם יון גדלה תמיד יחד הדלות, אך את הכשרון
רכשה לה, משוכלל על ידי הדעת ואומץ על ידי החוק; בהשתמשה בו עוצרת
יון בעד הדלות ובעד העריצות. מהלל אני אמנם בזה את כל היוונים היושבים
בארצות הדוריות האלה, כעת אדבר את הדברים הבאים לא על־אודות כולם,
כי אם על־אודות הלקדימוניים לבד; ראשית, מן הנמנע הוא כי יקבלו פעם את
דבריהם וימיטו עבדות על יון; שנית, כי יצאו נגדך לקרב גם אם היוונים
האחרים כולם יעמדו על צדך. למספרם אל תשאל, כמה הם אלה אשר בכוחם
לעשות את הדבר הזה, יען אם יהיו רק אלף היוצאים למלחמה,

1 כי היתה האניה הטובה ביותר.

2 מלך בשמרטה וגורש משם ברח לפרס אל מלך דרוש (VI 51, 67 — 70).

אלה ילחמו אתך, הן אם יהיו פחות מאלה, הן אם יהיו גם רבים".
 103. כששמע כסרכסס את הדברים האלה, צחק ואמר: "דימרטוס, איזו מלה נפלטה מפיו, אלף איש ילחמו בחיל כזה. הבה, אמר לי, אתה אומר, כי היית מלך על האנשים האלה. התעזו אתה להלחם מיד עם עשרה אנשים? האמנם, אם יושבי ארצכם כולם כאלה הם, כמו שאתה מתאר, יאה לך כמלך האנשים ההם, לעמוד בפני המספר הכפול, בהתאם לחוקים¹. יען, אם איש מהם שקול כנגד עשרה אנשים בצבא שלי, דורש אני ממך להיות שקול כנגד עשרים. באופן כזה יהיו דברייך, אשר נאמרו ממך, נכונים. ואם הם אנשים כאלה וגבורתם כגבורתך וכגבורת היוונים הבאים אתי בדברים ואתם מדברים גבוהות עד כדי כך, ראה שלא יהיו הדברים האלה אשר נאמרו להג ריק. אבל הבה אתבונן בדעת אל כל הענין. איך יכולים אלף או גם רבבה או גם חמש רבוא, אם הם אך חפשים בשוה ואין איש אחד שולט עליהם, לעמוד בפני צבא כזה? הלא יותר מאלף יהיו על איש ואיש, גם אם יהיו אלה חמשת אלפים. אולם אם איש אחד ישלט עליהם, לפי דרכנו, אזי ייראו מפניו ויהיו יותר אמיצים גם נגד טבעם ויצאו נגד רבים אנוסים בשוטים² אף אם יפלו מהם, אבל אם יתנו להם להיות חפשים לא יעשו אף אחת משתי אלה. חושב אני אפוא כי גם אם יהיה מספרם כמספר הפרסים, מסופקני, אם ילחמו היוונים עמם לבדם. אבל אצלנו הדבר אשר אתה אומר, אינו נפרץ הרבה, כי אם לא שכיח. יען יש בין נושאי הכידון הפרסים שלי אנשים אשר ירצו להלחם עם שלשה אנשים מהיוונים כאחת, ואחת, יען אינך בקי בהם, מפטפט הרבה".

104. על זה אומר דִּימֶרְטוֹס: "המלך, מראש ידעתי כי בהשתמשי בדברי אמת לא אמר דברים רצויים לך, אך יען כי הכרחתני לאמר את האמת לאמתו, אמרתי את הדברים הנוגעים לשפרטים. בכל זאת עד כמה אוהב אני אותם בשעה זו, אתה בעצמך יודע זאת היטב, אשר לקחו ממני את כבודי ואת זכויותי³ אשר באו לי מאבותי ועשוני לנווד ולגולה, בעת אשר אביך אסף אותי ונתן לי מחיה ובית⁴. והנה לא יעלה על הדעת כי איש נבון ידחה מעצמו את האהדה שמראים לו, כי אם יאהב עוד יותר. אני לא אמרתי כי בכוחי להלחם לא עם עשרה אנשים ולא עם שנים, מרצוני לא הייתי נלחם אף עם אחד. אבל אם אהיה נאלץ או איזה שכר התחרות גדול ילהיבני, הייתי רוצה להלחם בחפץ לב עם אחד מאלה האנשים אשר אמרת מהם כי שקול כל

1 יען לפיהם מקבל המלך מנה כפולה בארוחות הצבוריות.

2 לפי מנהגי הפרסים (VII 22, 56, 223).

3 על אודות זכויות מלכי שפרטה ראה VI 56, ועל דבר הדיחו מעל כסא אבותיו (VI 64-70).

4 דריש נתן לדימרטוס את ההבטות מערים אחרות למחיתו.

אחד כנגד שלשה מהיוונים. ככה גם הלקדימוניים בהלחמם איש כנגד איש אינם נופלים ממישהו, אולם בהמון הם הגבורים בכל בני-האדם, יען בהיותם חפשים אינם חפשים בכל דבר. כי עליהם עומד אדון, החוק, אשר מפניו יראים הם עוד יותר מאשר אנשיך מפניך. כי עושים הם מה שזה מצוה ומצוה הוא תמיד אותו הדבר שלא לברוח מתוך הקרב מפני שום המון אנשים כי אם להשאר בחזית ולנצח או למות. אם דברי אלה בעיניך כלהג, רוצה אני לשתוק מעתה, אני דברתי עתה את דברי רק מתוך הכרח. ומי יתן ותצליח בכל זאת כפי רצונך, המלך."

105. הוא ענה אפוא את הדברים האלה וכסרכסס מצא את הדבר מגוחך ולא בא לגמרי לידי כעס, כי אם שלח אותו מלפניו בחסד. אחרי אשר בא כסרכסס אתו בדברים והקים לפחה בדוריסקוס זאת¹ את מסקמים בן מגדוסקס. אחרי הורידו את זה אשר הוקם מאת דריוש, הסיע את צבאו דרך תרקיה על יון. 106. הוא השאיר את מסקמים בהיותו איש כזה אשר לו לבדו היה כסרכסס רגיל לשלוח מתנות, יען היותו הטוב בין כולם אשר הקים הוא עצמו או דריוש לפחות והיה רגיל לשלוח לו שנה שנה, כמו כן גם ארטכסרכסס בן כסרכסס לבני בניו של מסקמים. יען הוקמו פחות עוד לפני המסע הזה בתרקיה ובכל המקומות אשר על ההליספונטוס. כל אלה גורשו מאת היוונים אחרי מסע הצבא הזה² מתוך המקומות אשר בתרקיה ועל ההליספונטוס, זולת זה אשר בדוריסקוס. את מסקמים בדוריסקוס לא יכול שום איש להדיח אף כי נסו פעמים רבות. משום זה נשלחו לו המתנות מדי פעם בפעם מאת המולכים על הפרסים.

107. מאלה אשר גורשו מאת היוונים לא חשב המלך כסרכסס אף אחד לאיש גבור, זולת את בוגיס לבדו, זה מאיאיין³. את זה לא חדל מלהלל ואת בניו אשר נשארו בחיים בפרס כבד מאד, יען כי גם בוגיס הראה עצמו ראוי לשבח גדול, אשר בהיותו נצור מאת האתונאים וקימון בן מלטיאדס⁴, והיה בידו לפי החווה לצאת ולשוב לאסיה, לא רצה, לבל יקרא למלך שהוא נשאר בחיים מתוך פחדנות כי אם התחזק עד הסוף. כאשר לא היה כבר מזון בתוך העיר, ערך מוקד גדול, שחט את ילדיו ואת אשתו ואת פלגשיו ואת עבדיו

1 אשר בה היה מפקד הצבא והשיחה עם דימרטוס, עתה שב הירודוטוס לספורו שהפסיק בפרק 59 והולך ומתאר את מסע המלך.

2 אחרי שנת 479, כאשר האתונאים ובעלי בריתם גרשו את צבאות הפרסים מתוך ערי תרקיה וההליספונטוס.

3 על העיר הזאת ראה VII 25.

4 בשנת 470 לכדו האתונאים את העיר הזאת בכדי ליצור להם מקום בטוח לנהל משם את שחרור היוונים מעול הפרסים.

והשליך אותם אחרי־זה לתוך האש, אחרי המעשה הזה זרק מעל החומה את כל הזהב והכסף אשר בעיר לתוך הסטרימון. אחרי עשותו זאת השליך גם את עצמו לתוך האש.¹ ובכן בצדק נערץ הוא עד היום הזה מאת הפרסים.

108. וכסרכסס יצא מדוריסקוס² על יון ואת אלה אשר מצא מדי פעם בפעם בדרכו הכריח ללכת איתו למלחמה. כי כל הארץ, כאשר ספרתי גם למעלה³, עד תסליה היתה נכנעת ומביאה מס למלך, מעת אשר נכבשה על ידי מְגַבְּזוֹס ואחר זמן על ידי מְרֹדוֹנִיֹס. הוא עבר בדרכו מדוריסקוס תחלה על פני המבצרים הסמוּתִּיקִים⁴ אשר הקיצוּנה בהם לצד מערב היא העיר אשר שמה מְסַמְבְּרִיָה⁵. קרוב לה עיר הַפְּסִים, סְטְרִימָה⁶, ביניהן זורם באמצע הנהר ליסוס אשר מימיו לא הספיקו אז לצבא כסרכסס, כי אם אזלו. החבל הזה נקרא לסנים גְּלֵאיקָה והיום בְּרִיאֲנִטִיקָה, ושיך בכל זאת לפי הידיעה הכי נכונה גם הוא לארץ הַקִּיקֹנִים⁷.

109. אחרי עברו את האפיק היבש של הנהר ליסוס עבר על פני הערים היווניות האלה: מְרֹנִיָה⁸, דִּיקֵאָה, אֶבְדִּירָה⁹, על פני אלה עבר אפוא ועל האגמים החשובים האלה אשר על ידן, על אִיסְמָרִיס, המשתרע בין מְרֹנִיָה ובין סְטְרִימָה, על פִּיסְטוֹנִיס אצל דִּיקֵאָה, אשר לתוכו שופכים שני נהרות את מימיהם, טְרַאבַּאֹס וקוּמְפָסְטוֹס. אמנם על יד אֶבְדִּירָה לא עבר כסרכסס על פני אגם חשוב, אלא על הנהר נָסְטוֹס הזורם לתוך הים. אחרי הגלילים האלה עבר בדרכו על הערים אשר ביבשת; אצל אחת מהן נמצא אגם אשר הקיפו ודאי כשלים ריס, עשיר בדגים ומאד מלוח; אותו שתו בהמות המשא לבדן ויחרבוהו. שם העיר הזאת פִּיסְטִירוֹס. על הערים האלה אשר על הים ואשר היו יוניות עבר אפוא בהשאירו אותן לשמאלו.

110. העמים התרקיים אשר דרך ארצם עשה את דרכו הם: פִּיטִים¹⁰,

1 כעין מעשה אלעזר ראש הסיקריים במבצר מִצְדָה (יוסף, מלחמות, ד' ט' א').

2 המלך יצא עם צבאו מסרדיס באביב 480 והגיע אל ההליספונטוס בסוף אפריל או תחלת מאי. מההליספונטוס עד דוריסקוס נמשך המסע מתחלת מאי עד סוף יוני. לְתֵרְמוֹפִילִי הגיע המלך בסוף אבגוסט והקרב על יד סלמיס היה ב 23 לספטמבר.

3 VI 44, 45.

4 ראה על אודותם VII 59.

5 שונה מזו שנזכרת VI 33.

6 על־דבר העיר תסוס ראה VII 118.

7 על אודותיהם VII 59.

8 היום מְרֹנִיָה.

9 העיר היתה קולוניא של הטיים (I 168) והיחה מול תסוס.

10 ישבו בתרקייה הצפונית.

קִיקוֹנִים¹, פִּיסְטוֹנִים², סְפִיאִים³, דְּרָסִים⁴, אֵידוֹנִים⁵, סְטָרִים⁶. אלה מהם היושבים על שפת הים הלכו אחריו באניות ואלה מהם היושבים בפנים היבשת וזוכרו בשמם. נאלצו ללכת כולם, זולת הסְטָרִים, ברגל.

111. הסְטָרִים לא היו נכנעים מעולם לאיזה איש, עד כמה שאנחנו יודעים. כי אם הם לבדם מבין התרקים נשארו תמיד עד ימי חפשים, יען יושבים הם על הרים גבוהים המכוסים ביערות שונים ושלג והם אמיצי לב במלחמה; אלה הם אשר ברשותם נמצא האורקולום של דיוניסוס. האורקולום הזה נמצא על ההרים הגבוהים מאד והַפִּיסִים⁷ הם בין הסְטָרִים גביאי המקדש, והכהנת הגדולה היא הקוסמת כמו בדלפוי ואינו שונה ביותר במה שהוא⁸.

112. אחרי אשר עבר כסרכסס במקום הנזכר, עבר אחרי־כן על פני מבצרי הפִּיאָרִים, אשר שם אחד מהם פִּגְרִיס ושם השני פִּרְגִּמוֹס. פה עשה את דרכו על־יד המבצרים האלה בהשאירו לימין את הרי פִּנְגִּיאון שהם גדולים וגבוהים ובהם מכרות זהב וכסף, בהם התנחלו הפִּיאָרִים והאֵדוֹמָנִים⁹ וביחוד הסְטָרִים.

113. ובעברו על פני הפיאונים היושבים צפונה מעל להרי פִּנְגִּיאון, הדוֹפִירִים והפִּיאופִּלִים, הלך מערבה עד אשר הגיע אל הנהר סטרימון והעיר אֵיאִיוֹן, אשר בה משל בוגִיס שהיה עוד בחיים ואשר אותו הזכרתי מעט לפני זה¹⁰. הארץ הזאת מסביב להרי פִּנְגִּיאון נקראת פִּילִיס הנמשכת מערבה אל הנהר אֵנְגִּיטִיס המשתפך לתוך הסטרימון. דרומה היא משתרעת עד הסטרימון עצמו, אשר לתוכו הקריבו המִגִּים בזבחם סוסים לבנים¹¹.

114. אחרי השתמשם בקסמי מרגוע אלה¹² לתוך הנהר ומלבדם בעוד רבים אחרים עברו באֵנְגִּיה־הודוי¹³ בארץ הַהִידוֹנִים על הגשרים את הסטרימון

1 על אודותם VII 59.

2 על אודותם VII 109.

3 על חוף הים מול תסוס.

4 הם ישבו בצפון תרקיה.

5 הם ישבו בין הנהרות אֵקְסִיס וסטרימון.

6 הם ישבו בעמקים של זהר פִּנְגִּיס.

7 עם אדיר לפנים בתרקיה והשתרעו עד איליריה.

8 כלומר: המקדש והאורקולום הזה אינו עולה בערכו ותסארתו על זה אשר בדלפוי.

9 על אודות שני העמים האלה V 16.

10 VII 107.

11 טרם עברם נהר גדול, כמו הסטרימון, היו מקריבים קרבנות לאל הנהר. במקרה כזה היו

העמים הגרמנים מקריבים קרבנות אדם.

12 קרבן הסוסים.

13 פרוש השם: תשע דרכים.

אשר מצאו מגושר¹. כשמעם שהמקום הזה נקרה אֲנִיָּה הודו, קברו בו חיים נערים ונערות מאנשי המקום באותו המספר. מנהג פרסי הוא לקבר חיים², אחרי ששמעתי, שגם אֲמִיקְסָרִיס³, אשת כסרכסס, לעת זקנתה קברה פעמים שבעה נערים בני אנשים פרסים נכבדים כדי שתביע מצדה את תודתה לאל אשר אומרים עליו שהוא תחת האדמה⁴.

115. כאשר נסע הצבא מהסְטֶרִימוֹן, משתרע לצד מערב חוף הים ובו נושבת עיר יוונית אֲרְגִילוֹס ועבר עליה. החבל הזה ולמעלה לו נקרא בִּיסְלֶטִיָּה. הלאה המפרץ על יד פּוֹסִידִיוֹן לשמאלו והלך דרך המישור הנקרא סִילָאוֹס, עבר על העיר היוונית סְטֶגִירוס⁵ והגיע לאֲקֶנְתוֹס, בהוליכו אותו עם ועם מהעמים האלה וגם מאלה היושבים מסביב להר פֶּנְגִיוֹן, באותו אופן כמו שספרתי⁶ על הקודמים; אלה שישבו על שפת הים עשו את עבודת הצבא באניות, אלה שישבו מהים והלאה, הלכו אחריו ברגל. את הדרך הזאת, שבה הוליך המלך כסרכסס את הצבא, אינם מכסים הַתְּרָקִים בעפר ואינם זורעים בה, כי אם מעריצים אותה מאד עד היום הזה⁷.

116. כאשר הגיע הפרסי לאֲקֶנְתוֹס, הכריז לאֲקֶנְתִּיים את ידידותו ונתן להם במתנה לבוש מְדִי⁸ ושבח אותם בראותו אותם מסורים למלחמה ובשמעו בדבר החפירה⁹.

117. בעת היות כסרכסס באֲקֶנְתוֹס קרה שאֲרֶטְחִיאִיס, אשר היה מפקח על החפירה, מת לרגלי מחלה, איש נכבד בעיני כסרכסס ומגוע האחימנידים, לפי גבהו היה הגבוה בין הפרסים—יען לחמש אמות באמות המלך חסרו ארבע אצבעות¹⁰—וקולו היה החזק בין כל בני אדם; ככה שכסרכסס ראה בזה אסון גדול והוציאו מפואר מאד וקבר אותו וכל הצבא הקים גל על קברו.

1 ראה V 24.

2 ראה גם III 35: „בפעם אחרת תפס שנים עשר איש מטובי הפרסים בלי כל אשמה ברורה בכפם וצוה לקברם חיים וראשם למטה“.

3 גם IX 112 מסופר על מעשה אכזריות מצדה. אכזריותה העבירו חוֹל על וּשְׁתִי אשת אחשוורוש שהוא כנראה כסרכסס ביחסה לבנות ישראל, גם היתה תקיפה ואמרו „ארבע נשים נטלו ממשלה בעולם ושתי ואיזבל וכו'“ (אסתר רבה פ"א ט').

4 הכת הרע אהרימן.

5 מקום מולדתו של אריסטו.

6 VII 110.

7 כלומר, שומרים על הכביש שלא יתקלקל, כי הוא לטובת ארצם.

8 גם III 84 נזכר בין מתנות המלך בגד מדי, III 29 נזכר בגד ארגמן.

9 התעלה דרך האתוס (VII 22).

10 אמה משוטת = 444 מ"מ, אמת המלך = 532.8 מ"מ. אצבע = 18.5 מ"מ. גבהו היה אפוא

2.590 מטרים. השווה גם I 178 וְחֶעֱרָה 6.

לְאַרְטַחְיָאִים זֶה זֹבַחִים הָאֶקְנִתִּים לְרִגְלֵי דְבַר־אֵל זֹבַחִים כְּמוֹ לְהִירוֹס, בִּקְרָאם אֵלֵיוּ בִשְׁמוֹ.

118. הַמֶּלֶךְ כְּסֶרְכַסס רָאָה אֶפּוֹא בְּמוֹתוֹ שֶׁל אֲרַטְחִיָאִים אֶסּוֹן; אֵלֶּה מֵהַיּוֹנִים אֲשֶׁר קִבְּלוּ אֶת הַצְּבָא וּכְלָלוּ אֶת כְּסֶרְכַסס הִגִּיעוּ לְכָל רֶעַע עַד כִּי גַם גּוֹרְשׁוֹ מִבְּתִיָּהֶם. כָּכָה, לְמַשָּׁל, חֲשַׁב, יַעֲן נִבְחַר לֹוֶה, אֲנִי־פֶטֶר בֶּן אֹרְגָאִים, אִישׁ נִכְבָּד מֵאֵד בֵּין אֲזֹרְחֵיו, לְמִסִּיִּים בַּעַד עֲרִיָּהֶם בִּיבִשְׁת׃ שִׁקְבְּלוּ אֶת צְבָא כְּסֶרְכַסס וּכְלָלוּהוּ, הוֹצֵאוֹת שֶׁהוֹצִיא אַרְבַּע מֵאוֹת כֶּכֶר כֶּסֶף¹.

119. בְּדוֹמָה לֹוֶה גַם בַּעֲרִים הָאֲחֵרוֹת הָרָאוּ הַמִּיּוֹעֲדִים אֶת הַחֲשֻׁבּוֹן². יַעֲן הַכִּלְכֵּלָה נַעֲשֶׂתָה בְּאוֹפֶן כֹּוֶה, כִּי הוֹדִיעוּ עֲלֶיהָ זֶמֶן רַב מְקוֹדֶם וּטְפִלוּ בָּהּ מֵאֵד: אֵךְ אֲשֶׁר הִשְׁמִיעוּ הַכּוֹרִזִּים בְּכָל הַסְּבִיבָה, חִלְקוּ הָאֲזֹרְחִים תְּבוּאָה בַּעֲרִים וְכוּלָם עָשׂוּ קִמַּח חֲטָה וְשַׁעֲוָרָה בַּמֶּשֶׁךְ חֲדָשִׁים רַבִּים, כְּמוֹ כֵּן אֲבָסוּ בִּקְרָא אֶת הַמִּשְׁוֹבָח אֲשֶׁר מִצָּאוּ, פִּטְמוּ צַפְרֵי הַיִּבֶּשֶׁה וְהִים בְּכֻלּוֹבִים וּבִבְרָכוֹת לְהָאֲרֻחַת הַצְּבָא, כְּמוֹ כֵּן עָשׂוּ כּוֹסוֹת וְגִבְעִים מִזֹּהָב וְכֶסֶף וְכָל שָׂאֵר הַכֵּלִים הַנִּיתְנִים עַל הַשְּׁלַחֵן; אֵלֶּה נַעֲשׂוּ אֲמִנָּם בְּשִׁבִּיל הַמֶּלֶךְ לְבַד וּבְשִׁבִּיל הָאֲנָשִׁים הָאוֹכִלִים עַל שְׁלַחֲנֹו; בְּשִׁבִּיל שָׂאֵר הַצְּבָא רַק מֵה שֶׁהוֹטֵל עֲלֵיהֶם לְמַאֲכָלוֹ לְבַד. בַּהִגִּיעַ הַצְּבָא עֲמֵד אֵהֵל נְטוּי מוֹכֵן, אֲשֶׁר בּוֹ גַר כְּסֶרְכַסס עֲצָמוּ, שָׂאֵר הַצְּבָא נָח תַּחַת כֶּפֶת הַרְקִיעַ. כֹּאֲשֶׁר בָּאָה שַׁעַת הָאוֹכֵל הִיא לְאִכְסָנָאִים עֲמַל רַב; וְאֵלֶּה, אַחֲרֵי אֲכָלָם לְשׁוּבָע וּבְלוּ אֶת הַלֵּילָה, פָּרְקוּ אֶת הָאֵהֵל וּבִקְחָתָם כָּל הַמִּטְלָטְלִים הִלְכוּ לָהֶם, לֹא הִשְׁאִירוּ כֹּלָם כִּי אִם נִשְׂאוּ אִתָּם.

120. בַּהּזְדַּמְנוֹת זֶו נּוֹצְרָה אָמְרָה שְׁנֵאֲמָרָה נִכּוֹן מֵאֵת מְקַרְאִים אִישׁ אֶבְדִּירָה, אֲשֶׁר יַעֲץ לְאֲנָשֵׁי אֶבְדִּירָה שִׁיבּוּאוּ בַּהֲמוֹן, הֵם וְנִשְׁיָהֶם, אֵל מְקַדְשֵׁיהֶם וַיִּשְׁבּוּ כַּחֲסוּיֵי הָאֵלִים וַיִּתְחַנְּנוּ שִׁגְם לְהַבִּיא יִרְחִיקוּ מֵהֶם אֶת מַחְצִית הַצִּירוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לְבוֹא עֲלֵיהֶם; בַּעַד אֵלֶּה שֶׁעֲבָרוּ עֲלֵיהֶם יוֹדוּ מֵאֵד, עַל שֶׁהַמֶּלֶךְ כְּסֶרְכַסס אֵינּוּ לְמוֹד לְסַעֲוֹד פַּעֲמִים בַּיּוֹם. יַעֲן אֲלֵמִלִּי הוֹטֵל עַל אֲנָשֵׁי אֶבְדִּירָה לְהַכִּין אֲרוּחַת בּוֹקֵר דּוֹמָה לֹוֶה שֶׁל צֹהָרִים, אוֹ שֶׁלֹא חָכוּ לְבוֹאוֹ שֶׁל כְּסֶרְכַסס אוֹ אִם נִשְׁאָרוּ, יִתְמוֹטְטוּ בְּאוֹפֶן הָרַע בֵּין כָּל בְּנֵי אָדָם.

121. אֵלֶּה אֶפּוֹא, אֵף כִּי קִשָּׁה הִיא לָהֶם, עָשׂוּ מֵה שֶׁהוֹטֵל עֲלֵיהֶם; כְּסֶרְכַסס צוּה לְהוֹלִיךְ אֶת הָאֲנִיּוֹת מֵאֶקְנָתוֹס וּפָקֵד עַל הַמִּצְבִּיאִים שֶׁצָּבָא הִים יַחֲכָה לוֹ בְּתֶרְמָה—תֶּרְמָה נִמְצְאָה בַּמִּפְרָץ הַתֶּרְמִי וּמִמֶּנָּה גַם הַשֶּׁם לְמִפְרָץ זֶה³—יַעֲן שֶׁמַּע שֶׁהָדָרֵךְ הַזֶּה קְרוּבָה בְּיוֹתֵר. יַעֲן עַד אֶקְנָתוֹס עָשָׂה הַצְּבָא אֶת דְּרָכּוֹ מְדוֹרִי־סָקוֹס מְסוֹדֵר בְּאוֹפֶן כֹּוֶה: אֶת כָּל צְבָא הָרִגְלִים חִלַּק כְּסֶרְכַסס לְשִׁלְשָׁה

1 בשעה שהכנסוניהם לשנה היו רק כמאתים ככר (VI 46).

2 חשבון ההוצאות.

3 היום המפּרץ של טלוניקי.

חלקים, לחלק מהם צוה ללכת לאורך הים יחד עם צבא הים; על חלק זה צבאו מִרְדוֹנִיּוֹס ומִסִּיקְטִיס; השליש השני של הצבא הלך לפניו ביבשה, עליו צבאו קְרִיטְנִיקְטִיקְמִיס וגִּרְגִּיס; החלק השלישי, אשר אתו הלך כסרכסס עצמו הלך בתוך בין שניהם, כמצביאים נתן את סִמְרְדוֹמָנְס ומִגְבִּיזוֹס¹.

122. והנה כאשר נשלח צבא־הים מאת כסרכסס והפליג דרך החפירה שנעשתה בַּאֲתוֹס, נכנס לתוך המפרץ², אשר בו נמצאות הערים אֶסָה, פִּילוֹרוֹס, סִינְגוֹס, סֶרְטִי, ומפה אחרי שלקח מתוך הערים האלה צבא, המשיך את המסע אל המפרץ הַתְּרִמִּי, ובסבבו על יד אֶמְפִּלוֹס את הכף הַטִּירוֹנִי עבר לפני הערים היווניות האלה, אשר מהן לקח אתו אניות וצבא, טוֹרוֹנִי, גִּלְפִּסוֹס, סֶרְמִילִי, מִיקִיבְרִנִי, אולִינְתוֹס. החבל הזה נקרא היום סִיתוֹגְיָה.

123. צבא הים של כסרכסס מהר ובא מהכף אֶמְפִּלוֹס אל הכף קֶנְסֶרְטִירִיוֹן, שהוא מכל פְּלִינִי הבולט ביותר, שם לקח אניות וצבא מְפוֹטִידִיאָה, אֶפִּיטִיס, נִיאָפּוֹלִיס, אֵיגִי, תֶּרְמִבּוֹס, סְקִיאוֹנִי, מְגֶדִי וסֶנִי. יען הערים האלה יושבות בחבל הנקרא היום פְּלִינִי ולפנים פְּלֶרְגִי. בהפליגו עבר גם לפני החבל הזה והפליג אל המקום הקבוע מראש ולקח אתו צבא גם מהערים הקרובות לְפֶלִינִי, הגובלות למפרץ הַתְּרִמִּי ששמותיהן הם: לִיפֶפְסוֹס, קוֹמְבְּרִנָה, לִיסִי, גִּיגוֹלוֹס, קֶמְפֶּסָה, סְמִילָה, אֵינִיאָה. חבל הערים האלה נקרא עוד עד היום הזה קְרוֹטִסִיאָה, מאֵינִיאָה, העיר אשר הזכרתי באחרונה ברשימת הערים, ממנה הגיע מסע צבא־הים כבר לתוך המפרץ הַתְּרִמִּי עצמו ולאֶרֶץ מְגֶדוֹנִיָה. בזה הגיע המסע לַתְּרִמִּי הקבועה מראש ולעיר סִינְדוֹס ולחֶלְסֶטְרָה על הנהר אֶפְסִיוֹס, שהוא גובל בין החבל המִיגְדוֹנִי והבּוֹטִסִיאִי, שבו על החבל הצר שעל שפת הים הערים אֵיכְנִי ופֶלָה³.

124. והנה צבא הים שלו חנה על יד הנהר אֶפְסִיוֹס והעיר תֶּרְמָה, והערים הנמצאות ביניהם⁴ וחכה למלך; כסרכסס יצא עם צבא היבשה מאֶקְנַתוֹס ועשה את דרכו דרך היבשת בחפצו להגיע לתרמה. הוא עבר אפוא דרך אֶרֶץ הַפִּיאוֹנִיס⁵ והקְרִיטְסוֹנִיס⁶ על יד הנהר אֶחִידוֹרוֹס. המתחיל אצל הקְרִיטְסוֹנִיס וזורם דרך החבל המִיגְדוֹנִי ומשתפך לתוך הבצה אשר על יד הנהר אֶפְסִיוֹס.

125. בעברו במקום הזה התנפלו אריות על הגמלים נושאי הצידה. יען האריות היו יוצאים בלילות ועוזבים את רבצם ולא תקפו שום דבר אחר, לא

1 על אודות המצביאים האלה ראה VII 80, 82.

2 היום מפרץ מוֹנְטָה סֶנֶטוֹ.

3 כל הערים האלה היו קטנות ובלתי חשובות.

4 הנזכרות בפרק הקודם.

5 על אודותם ראה V 1.

6 על אודותם ראה I 57 VIII 116.

בהמות ולא בני־אדם, כי אם התנפלו על הגמלים לבד. משתאה אנכי, מה יכלה להיות הסבה שהכריחה את האריות להתרחק משאר החיות ולחקוף את הגמלים, חיות שלא ראו קודם לכן ואשר לא נסו את כחם בהם.

126. חיים בחבלים אלה גם אריות רבים וגם פרים פראים שקרניהם גדולות מהמדה והמובאות כסחורה עד היוונים. הגבול בשביל האריות הוא הנהר נֶסְטוֹס הזורם דרך גבול אֶבְדִּיקָה והאַחְלואוֹס הזורם דרך גבול אֶקְרֶנְיָה. יען מזרחה לנסטוס בכל אירופה המזרחית אין לראות ארי ולא מערבה לאחלואוס בשאר היבשת, כי אם חיים הם בשטח שבין שני הנהרות האלה.

127. כאשר בא כסרכסס לְתֶרְמָה, נתן לצבא לנוח במקום הזה. הצבא תפס בחנותו שמה את השטח הגדול לאורך הים, המתחיל מהעיר תרמה ומגדוניה עד הנהר לִידִיאָס והֶלִיאָקְמוֹן, הגובלים את אדמת בּוֹסְיָאִיס ומקדוניה. שבורמם שמה מאחדים הם את מימיהם. בחבלים אלה תקעו אפוא הברברים את מחניהם; מהנהרות האלה הנזכרים האֶחֶידוֹרוֹס לבד הזורם מהקְרִיסְטוֹנִיִּים לא הספיק לצבא מים לשתייה, כי אם נחרב.

128. כאשר ראה כסרכסס בתרמה את הרי תסליה, את האולימפוס¹ ואת האוסה², המתנשאים בגדלם, ונודע לו שבין שניהם נמצא גיא צר³ ובו זורם הפֶּיֶנְיוֹס, ושמע שפה נמצאת הדרך המובילה לתסליה, השתוקק להפליג ולהסתכל בשפך הפניניוס, כי רצה ללכת בדרך העליונה בין המקדונים היושבים למעלה אל הפְּרִיפִּיִּים אצל העיר גונוס, יען נודע לו ששם בטוח ביותר. ולמה שהשתוקק, הוציא גם לפעולה. הוא ירד לתוך אניה צדונית, אשר לתוכה היה תמיד יורד, מדי היה ברצונו לעשות מעשה כזה, ונתן אות גם לאחרות להפליג אל לב הים ואת צבא היבשה השאיר במקומו. כאשר הגיע כסרכסס והסתכל בשפך הפניניוס נתמלאה נפשו התפלאות וקרא את מורי הדרך ושאל, אם אפשר להטות את הנהר ולהובילו במקום אחר אל הים.

129. לדברת בני האדם חיתה תסליה בימי קדם אגם, סגור מכל עבר מהרים גבוהים מאד. כי את חלקה הפונה מזרחה סוגרים ההר פִּילִיוֹן והאֶוֹסָה אשר רגליהם מתלכדות זו בזו, את הצד הצפוני האולימפוס, את הצד המערבי הפֶּיֶנְדוֹס, את הצד הדרומי והנגבי האוֹתְרִיס, בתוך בין ההרים הנזכרים משתרעת תסליה והיא שקועה. בהיותה ככה משתפכים לתוכה נהרות רבים, מהם חמשה

1 החר הגדול ביותר. גבהו 2985 מטר; מפורסם באגרות יוון כמושב האלים.

2 הר גבוה מול האולימפוס.

3 בקעת טְמָקָה הפותחת דרך בין ההרים לתסליה. ראה גם להלן 173. מלבד המעבר חקשה זהו היתה עוד דרך ממקדוניה לתסליה ובה עבר חלק מהצבא — ראה להלן 131. — מלבד שתי הדרכים האלה השתמש הצבא בדרך שלישית הנקראת „הדרך העליונה“.

החשובים ביותר והם: פִּינִיּוֹס, אֵיפִידְנוֹס, אוֹנוֹחוֹנוֹס, אָנִיפָאֹס ופִּמִיסוֹס. אלה אפוא הנוכרים מתאספים מעל ההרים הסוגרים את תסליה לתוך העמק ולהם מוצא אל הים דרך נקיק יחידי והוא גם תלול וכולם מאחדים את מימיהם לאחד. ואך התאחדו מעתה כבר מתגבר השם פִּינִיּוֹס וגורם לאחרים שיהיו בלי שם. והנה בימי קדם, מספרים, לא היה הגיא הזה והמוצא הזה¹ לנהרות האלה, ומלבד הנהרות האלה גם לא האגם הבויפֶאֵי ולא היו נקראים בשמות של היום, אבל זרמו בכל זאת כמו היום, ובזרמם עשו את תסליה כולה לים. התסלים עצמם מספרים, שפוסידון עשה את הגיא, אשר דרכו זורם הפיניוס, והצדק עם האומרים זאת. יען האיש המאמין שפוסידון מרעיש את האדמה ובמקום שנתפוררה לסבת רעידת אדמה זה מעשה האל, האיש הזה רשאי לאמר, בראותו זה², שפוסידון עשהו. יען התפוררות ההרים היא כמו שנראה בעיני, פעולת רעידת האדמה. 130. מורי הדרך ענו לכסרכסס על שאלתו אם יש לפיניוס מוצא אחר אל הים, בדעתם זאת ברור: „המלך, לנהר הזה אין דרך אחרת לצאת אל הים זולת זאת לבד, כי כל תִּסְלִיָה מעוטרת הרים סביב“. לדברים אלה, מספרים, ענה כסרכסס: „אנשים פקחים התסליים. בעוד מועד נזהרו לנפשותיהם בשנותם את דעתם³ גם בגלל ענינים אחרים וגם יען כי ארצם נוחה להלכד וקלה להכבש. נחוץ רק להטות את הנהר על ארצם על ידי סכר הנבנה מתוך הנקיק ולהטותו מהאפיק שבו הוא זורם היום, עד שתסליה כולה זולת ההרים תהיה מכוסה מים“. את הדברים האלה דבר בנוגע להֶאֱלֶאבֶאֲדִים⁴, כי הם היו הראשונים בין היוונים אשר מסרו את עצמם למלך, וכסרכסס חשב שהם הגישו לו את הידידות בשם כל עמם. אחרי דברו את הדברים האלה והסתכלו, הפליג בחזרה לתִּקְרָה.

131. בפיֶאֲרִיָה⁵ שהה ימים רבים יען החלק השלישי של הצבא בָּרָא את ההרים המקדוניים למען יעבור בהם⁶ כל הצבא אל הפְּרִיבִים, וגם הצירים אשר נשלחו ליון לדרוש אדמה⁷ שבו חלק בידים ריקות, וחלק נושאים אדמה ומים.

1 בקעת טִמְפֶּה.

2 בקעת טמפה. לפי האגדה היה כל העמק מכוסה מים עד אשר פוסידון פתח בקלשיו מוצא לנהר פיניוס אל הים ואז יבשה האדמה לרגלי ההרים.

3 כאשר באו צירי דריוש וררשו אדמה ומים, מאנו התסליים לתת — VI 48 — אולם כאשר התקרב כסרכסס מסרו את עצמם בידו — VII 172 —

4 על אודותם ראה VII 6.

5 מחוז במקדוניה הדרומית, לאורך המפרץ התרמאי.

6 דרך מעבר ההרים של פטרה.

7 כסמל להכנעה כמו שעשה קורם לכן וריוש (VI 48).

132. העמים אשר נתנו את הדברים, אלה הם: התַּסְלִים־הדולִּיפִים־האיִנְיָאִינִים, הַפְּרִיבִים, הַלֹּקְרִים, הַמְּגִיטִים, הַמִּלִּיִים, הַחֲתִיִים כַּפְתִּיה וְהַתִּיבִים ושאר הַבּוֹיאוֹטִים זולת הַתַּסְפִּיִים וְהַפְּלִטִים¹. נגדם כרתו ברית היוונים אשר קבלו עליהם את המלחמה בַּכְּבָּר. וזה דבר הברית: אלה היוונים אשר מסרו את עצמם לפרסי בלי אונס, יען מצבם טוב, אלה יעשרו את המעשר² לאל אשר בדלפוי. זה היה אפוא דבר הברית של היוונים.

133. לאתונא ולשפרטה לא שלח הפרסי צירים עם דרישה לאדמה מטעם זה: קודם לכן³, בשלח דריוש צירים לשם זה, השליכו אלה מהם⁴ את התובעים לחוך הנקיק⁵, אלה⁶ לחוך באר וצוו על הנשלכים לשאת משם אדמה ומים בשביל המלך. בגלל המעשים האלה לא שלח אפוא כסרכסס את האנשים שידרשו. איזו פורענות⁷ באה על האתונאים אשר עשו מעשה כזה לצירים, אין בידי לאמר, זולת שארצם ועירם נשמו. אבל אינני חושב שזה היה עקב הסבה הזאת.

134. אבל על הלקדימוניים נתן חרון־אף של סְלֵתִיבִיוס, הכורז של אַגְמֶמֶנוֹן⁸. כי בשפרטה נמצא מקדש של סְלֵתִיבִיוס, ישנם גם צאצאי סלתיביוס, הנקראים סְלֵתִיבִיאָדִים, ולהם נמסרו כל עניני כרוזות משפרטה כמשרת כבוד. אחרי המעשה הזה⁹ לא עלו לשפּרטיאטים הקרבנות יפה. הדבר נמשך כך ימים רבים. כאשר התעצבו הלקדימוניים וגם הצטערו וקראו פעמים רבות לאספות־עם והכריזו כרוז כזה: „אם ירצה איש מהלקדימוניים למות בעד שפרטה“, הסכימו סְפֶרְתִיאס בן אַגְיִיסטוֹס ופוליס בן נִיקוֹלָאוֹס־אנשים שפּרטיאטים, בני אצילים ולפי רכושם בין הראשונים, לכפר לכסרכסס בעד מות כורזי דריוש בשפרטה. ובכן שלחו השפּרטיאטים אותם אל המדים, כמוכנים למות.

135. עוז הרוח הזה של האנשים האלה ראוי להערצה ומלבד זה דבריהם אלה: יען בדרךם לשושן באו אל הַיִּדְרִנִים¹⁰. הידרנים זה היה פרסי מלידה

1 העמים הקטנים האלה ישבו או בתסליה או בחבלים הגובלים דרומה לה.

2 מנכסי דגירי ומנכסי דלא נירי.

3 ראה VI 48.

4 האתונאים.

5 נקיק הסלע שכאתונא, שלתוכו היו משליכים את הנידונים למות.

6 השפּרטים.

7 היירוטוס מאמין שכל פשע עונשו בצדו (I 91 IV 84). מעשה האתונאים והשפּרטים

היה חטא נגד חוקי העמים, אשר לפיהם צירים קדושים הם ואסור לפגוע בהם.

8 ראה איליאס I 320. הוא היה נערץ בשפרטה כהירוס וכמגינם של הכרוזים, שליחי

המדינות, שאסור היה לפגוע בהם.

9 רציחת צירי דריוש.

10 כנראה הוא זה שנזכר למעלה 83 כמצביא עשרת האלפים הפרסים, והיה בנו של

הידרנים, אחד משבעת הפרסים שהמליכו את דריוש (III 70).

ומצביא האנשים על חוף הים באסיה. הוא קבל אותם בסבר פנים יפות וכלכל אותם ובהארחו אותם שאל באמרו את הדברים האלה: „אנשים לקדימוניים, מה זה שאתם מואסים מלהיות אוהבי המלך? הלא רואים אתם איך המלך מבין לכבד אנשים הגונים, בשימכם עין עלי ועל עוזי. ככה גם בנוגע לכם, אם תמסרו עצמכם למלך, כי מחשיב הוא אתכם לאנשים הגונים, איש איש מכס יהיה מושל על ארץ כארץ יון, נתונה מאת המלך“. על זה ענו את הדברים האלה: „הידרניס, לא מתוך בחינה שוה נובעת העצה הנוגעת אלינו. כי מיעץ אתה בהיותך מנוסה בדבר אחד ובדבר השני בלתי מנוסה. כי יודע אתה היטב להיות עבד, אולם בחופש בלתי מנוסה אתה כלל וכלל, אם מתוקה היא אם לא. לו היית מנוסה בה, יעצתנו להלחם בעדה לא רק ברמחים, כי אם גם בקרדומות“.

136. את הדברים האלה ענו אפוא להידרניס וכאשר עלו משם לשושן ובאו לפני המלך ונצטוו תחלה מאת שומרי הראש וגם הכרחו להשתחוות לפני המלך ולפול על פניהם, סרבו ואמרו, גם אם יועמדו על ראשם לא יעשולעולם את הדבר, כי אין במנהגם להשתחוות לפני בן אדם ולא לשם זה באו; וכאשר דחו את הדבר הזה, אמרו עוד את הדברים האלה ועמדו על דבריהם: „מלך המדים, הלקדימוניים שלחו אותנו במקום הכורים שנהרגו בשפרטה, כדי שנקבל את העונש בעדם“. אחרי שדברו את הדברים האלה מאן כסרכסס בגלל נדיבות לבו¹ להדמות ללקדימוניים: הלא הם עברו על חוקי העמים כולם, בהרגם את הכורים, והוא מאשים אותם בדבר זה, אזי לא יעשה הוא את המעשה הזה ולא יהרוג גם אותם וישחרר את הלקדימוניים מחטאם.

137. ככה פסק עד מהרה חרונו של טַלְתִּיבִּיוֹס מהשפרטיאטים אחרי עשותם את המעשה הזה אף כי סֶפֶרְטִיאָס ובולוס חזרו בשלום לשפרטה. רק אחרי עבור זמן רב שב ונתעורר, לדברי הלקדימוניים, בזמן המלחמה בין הפלופוניסיים והאתונאים. לי נראה הדבר שזה מעשה האלים בהחלט², יען שחרונו של טלתיביוס נתן על הצירים ולא פסק טרם שנתמלא, הביא הצדק ככה; בזה שירד על בניהם של האנשים האלה אשר עלו אל המלך בגלל חרון האף, על ניקולאוס בנו של בולוס, ועל אַגִּירִיסְטוֹס. בנו של סֶפֶרְטִיאָס, אשר לכד את הֶלִיאָס שנוסדה על ידי אנשים מסיִרִינָה, בהתקרבו באנית משא מלאה

1 עור עובדות מניבות לבו של כסרכסס גם VII 146 VIII 118 גם באסתר ג' י"א:

„הכסף נתון לך“ גם ו' ג': מה נעשה יקר וגדולה למדרכי על זה.

2 תירוודוטוס רואה בזה יד האלים שניקולאוס ואגריסטוס נהרגו בעת לכתם ככורים לפרס

בעד חטאת אבותיהם. לפי השקפתו הדתית של תירוודוטוס אין חטא בלי עונש ראה גם VI 86.

אנשים¹, ברור לי שהיה מעשה האלים עקב חרון האף. כי אלה נשלחו מאת הלכדימוניים כצירים², לאסיה³, אולם סִטְלֶקְס בן סִירְאֹס, מלך התרקים, ונִיקְמֶדוֹזֶרְס בן פִּיתָאֹס בגדו בהם והם נתפשו על יד בִּיסְנָתָה אשר על ההליספונטוס והובאו לאטיקה והאתונאים הוציאו להורג ויחד אתם גם את אֲרִיקְטָאס בן אֲדִימֶנטוס, איש קורִינְתוֹס.

138. המאורעות האלה קרו אמנם שנים רבות אחרי מסע המלך ועתה אשוב לענין הקודם. מסע המלחמה של המלך היה למראית עין מכון נגד אתונא, אולם הלך ובא על כל יון. ואף כי היוונים שמעו על הדבר מכבר, לא היתה דעת כולם שזה בזה. כי קצתם אשר נתנו לפרסי אדמה ומים, היה לבם בטוח ששום רע לא יאונה להם מאת הברבר ואלה שלא נתנו היו שרוים בפחד גדול יען כי לא נמצאו ביון אניות שתוכלנה במספרן לעמוד בפני התוקף. רובן⁴ גם לא רצו לקחת חלק במלחמה בהיותם נוטים בלבם אחרי המדים.

139. פה עלי בהכרח להביע את דעתי; היא אמנם לא תהיה לרצון רוב האנשים⁴, בכל זאת, יען כי היא נראית לי להיות אמתית, לא אכבוש אותה. אלמלי עזבו האתונאים מתוך פחד מפני הסכנה ההולכת ובאה את ארצם, או אלמלי גם לא עזבוה, אלא נשארו ומסרו עצמם בידי כסרכסס, לא ההין אף איש להתיצב נגד המלך על הים; ואם על הים לא היה מתיצב איש נגד כסרכסס, היו העינים ביבשת מתפתחים ככה: לו גם הרבו הפלופוניסיים להקים חומות ומגדלים דרך האיסתמוס, היו הלכדימוניים, עזובים מבעלי בריתם, לא מרצונם כי אם נאלצים, אחרי שעיר אחרי עיר נכבשה על ידי צבא הים של הברבר, נשארים מבודדים ובכדידותם, לוא גם עשו מעשי גבורה גדולים, היו נופלים כגבורים. או שהיה בא הדבר הזה, או, בראותם מראש שגם היוונים האחרים נוטים למדים, היו כורתים ברית עם כסרכסס. ככה בשני האופנים, היתה יון באה תחת הפרסים. כי את תועלת החומות, אלה אשר הוקמו דרך האיסתמוס, איני יכול להבין, אחרי שהמלך ישלוט על הים. אולם כעת מי

1 העיר היתה בחצי האי הארגולי ונוסדה אחרי שנהרסה סירינת בשנת 463 על ידי הארגויים. אנריסטוס לכד את העיר בתחבולה, שהושיב את החילים באנית משא ויושבי העיר לא הרגישו בזה.

2 בשנה חשניה של המלחמה הפלופוניסית שלחו השפרטים משלחת אל מלך פרס כי יכרות אתם ברית. המשלחת עברה דרך תרקיה. מלך התרקים סטלקס שהיה בעל ברית של האתונאים, תפש את חברי המשלחת ומסר אותם לאתונאים.

3 רוב המדינות היווניות.

4 הירודוטוס כותב את המלים האלה בראשית המלחמה הפלופוניסית. בשעה שהשנאה והקנאה בין הדורים וחיונים היתה בכל תקפה ובעיקר לא רצו השפרטים להודות שאתונא הצילה את יון מירי הפרסים.

שיאמר שהאתונאים נעשו מצילי יון, לא יטה מהאמת. יען הם, לאיוה צד שהיו נוטים, היו מכריעים בהכרח. אבל הם בחרו לשמור על החרות של יון, שנית היו הם אלה אשר עודדו את שאר עמי יון, כמה שלא נטו אחרי המדים, ועצרו, אחרי האלים, במלך. אפילו האורקולאות הנוראות שבאו מדלפוי והפילו עליהם פחד לא הניאו אותם לעזוב את יון, כי אם נשארו על מקומם והרהיבו עוז בנפשם להתגרות מלחמה עם המתנפל על ארצם.

140. יען האתונאים שלחו שליחים לדלפוי שהיו מוכנים לשאול באורקולוס. אחרי שעשו בשטח הקדוש את העבודות הנהוגות¹ ונכנסו לתוך הדביר וישבו, חזתה הפיתיה, ששמה היה אַרְיֶסְטוֹנִיקִי, את הדברים האלה:

„הוי, אומללים, למה ישבתם? בָּרַח² לקצוי ארץ,

בעזבך את נוך ואת תועפות מבצר עירך העגולה³.

כי לא יחזיק מעמד לא הראש ולא הגוף

ולא הרגלים מטה ולא הידים ולא התֶּןֶךְ

ישאר, כי אם הֶשְׁמֵד יֶשְׁמֵד, כי אש יהרסם

ואָרֶס הנורא, המוליך את רכבי הסורים⁴.

גם טירות רבות אחרות ישחית, לא רק שלך;

מקדשים רבים של הנצחיים ימסור לאש המכלה,

העומדים אולי כעת שטופי זעה⁵,

רועדים מפחד; מראשי הגגות

נשפך דם שחור המראה על האבדן ההכרחי;

צאו אפוא מתוך ההיכל והכינו את נפשכם לאסון⁶.

141. כשמעם את הדברים האלה התעצבו שליחי האתונאים אל לבם

מאד. כאשר נואשו בעצמם בגלל הרע שהוגד להם, יעץ להם טִימון

בן אַנְדְּרֵבּוּלוֹס, בין הדלפים הכי נכבד, שיקחו ענפי זית בידיהם וישובו

ויכנסו בפעם השניה ולבקש כמתחננים חזון. האתונאים שמעו לדבריו ודברו:

„אדון, תן לנו חזון יותר טוב בדבר מולדתנו, בהתחשבך עם ענפי־זית אלה,

1 הקרבנות והטבילות במעין הקסעלי.

2 בתחלת דבריה ובסוף מדברת הפיתיה לשליחים, מפה היא פונה לכל עם האתונאים, ולכן

מדברת היא מעתה בלשון יחיד.

3 האסרופילוס באתונא.

4 הסורים = האשורים, פה במובן האסיאתים.

5 ססלי האלים היו מורידים דמעות ומודיעים בזה אסון הממשמש ובא. פה ליותר תוקף

לא רק הפסלים בויכים, אלא המקדשים כולם.

6 האורקולוס הזה נתן אולי בסתו 481. דברי האורקולוס מנבאים הריסות אתונא כולה וגם

של ערים אחרות.

שבאנו לפניך בנשאונו אוחם, או לא נצא מהדביר, אלא נשאר במקום הזה, אם גם נמות". את הדברים האלה דברו והכנת חזתה שנית ככה:

"אינה יכולה פלס¹ לרצות את זוס האולימפי,

בהתחננה במלים רבות ובדעה נבונה.

ולך אמר עוד מלה, קשה כעשת:

אם כי יפבש השאר, הנמצא בתוך

גבולות קקרופס² ונקרות קיתירון³ הנערץ,

חומת-עץ נותן לנולדת קריטו⁴ זוס המרחיק לראות,

שאינה נתנת להחרב, לתועלתך ולתועלת ילדיך.

ואל תחכה בשלות נפש להמון הרוכבים והרגלים,

הצבא הרב הבא מהיבשת, אלא הפוך את

ערפך והמלט; עוד תתראו פעם פנים⁵.

הוי סלמים האלהית, משחיתה את את ילדי

הנשים, כאשר פרי דימיטר⁶ יפוזר או יאסף⁷.

142. את הדברים האלה רשמו להם, יען באמת נוחים היו מהראשונים

וגם נראו להם להיות, וחזרו לאתונא. כאשר שבו הצירים והרצו לפני העם,

נתהוו דעות שונות ורבות בדבר כוונת החזון והדעות התנגדו זו לזו: מהזקנים

אמרו אחדים שנראה להם, האל חזה שהמבצר ישאר; יען מבצר האתונאים

היה לפני מסויג בגדר קוצים. אלה בארו אפוא את המשוכה שזאת היא חומת

העץ. אחרים אמרו להפך שהאל מציין את האניות וצוה להכין אותן ואת השאר

להזניח. האנשים אמנם אשר אמרו שהאניות הן חומת העץ נבוכו בשתי האמרות

האחרונות של הפיתיה:

"הוי, סלמים האלהית, משחיתה את את ילדי הנשים,

כאשר פרי דימיטר יפוזר או יאסף".

בכוונת הדברים האלה נתבלבלו דעות האנשים האומרים שהאניות הן חומת

העץ. יען פותרי האורקולום הבינו את התוכן ככה, שעל יד סלמים עליהם

לנחול מפלה אם יכינו קרביים.

1 כנוי לאלה אתיני, המטרונה של העיר אתונא.

2 אל עתיק באטיקה. הכוונה למבצר אתונא, האקרופוליס.

3 ההר. קיתירון הוא הגבול בין אטיקה לבואיאטיקה.

4 כנוי לאלה אתיני על שנולדה על יד הנהר קריטו.

5 עוד תהיה מלחמה בניכוס.

6 בזמן שיבול השדה יאסף. הקרב על יד סלמים היה בסתיו בעשרים לספוטמבר.

7 האורקולום חזה ניתן כנראה לא לפני אבגוסט 480. שתי השורות האחרונות הן הוספה

143. בין האתונאים היה איש שנמנה לא מזמן על החשובים, שמו היה אמנם תְּמִיסְטוֹקְלֶס, אבל נקרא בנו של גְּאוֹקְלֶס. האיש הזה אמר, פותרי האורקולוס הבינו לגמרי לא נכון, באמרו ככה, אלמלי נאמר הפתגם בנוגע לאתונאים, לא היה החזון, לפי דעתו, נוח כל כך, אלא ככה, "הוי סְלָמִיס האכזריה", במקום, "הוי סלמיס האלהית", לו באמת ימצאו האזרחים על ידה את מותם. אלא כשמבינים אל נכון נאמר האורקולוס מאת האל בנוגע לאויבים, ולא בנוגע לאתונאים. הוא יעץ להם כי יתכוננו לקרבים, כי זאת היא הכוונה בחומת־עץ. כאשר הביע תמיסטוקלס את הדעה הזאת, נתקבלה יותר על לב האתונאים מזו של פותרי האורקולוס, אשר לא נתנו להתכונן לקרבים, בכלל אף לא להניע יד, כי אם לעזוב את ארץ אטיקה ולהתישב במקום אחר.

144. דעה אחרת של תמיסטוקלס נצחה קודם לכן¹ בשעה הנכונה כאשר נכנסו לתוך אוצר האתונאים סכומים גדולים אשר באו מהמכרות בִּלְאֶבְרִיֹן² והם אמרו לחלק לאיש ואיש עשרה דרכמוֹנִים. אז השפיע תמיסטוקלס על האתונאים שיתורו על החלוקה הזאת ויבנו מהכספים האלה מאתים אניות בשביל המלחמה שאומרים לעשות נגד הַאִיְגִיִּיטִים³. יען המלחמה הזאת שהתפרצה הצילה אז את יון, כי הכריחה את האתונאים להעשות יורדי־ים. אמנם האניות שנבנו לשם זה, לא השתמשו בהן, אולם נעשו בשעה הנכונה בשביל יון. האניות האלה שנעשו מכבר, היו מוכנות לאתונאים, והיה צורך לבנות אחרות נוסף עליהן. גם החליטו בהתיעצות על דבר האורקולוס לעמוד בכל האניות בפני הברבר העולה על יון, בשמעם לדברי האל, יחד עם אלה מהיוונים הרוצים בזה.

145. האורקולאות האלה ניתנו אפוא לאתונאים; כאשר התאספו למקום אחד⁴ אלה מהיוונים אשר חשבו טובות על יון והתיעצו ביניהם ונשבעו אמונים זה לזה, נראה היה בעיני המתיעצים, שקודם כל עליהם לנטוש את מעשי האיבה והמריבות שהיו ביניהם. היו אמנם גם אחרים שהתגרו זה בזה, אבל החשובה ביותר היתה התגרה בין האתונאים והאיגניטים. אבל כשמעם שכסרכסס נמצא עם צבאו בסרדיס, החליטו לשלוח מרגלים לאסיה בנוגע לחיל המלך, צירים לאַרְגֹּס שיכרתו ברית לשם מלחמה עם הפרסי ולשלח אחרים לסיקיליה אל גֶּלוֹ⁵ בן גֵּינוֹמָנוֹס ולקַרְקִירָה ולדרוש כי יבואו לעזרת יון, אחרים

1 אחרי המלחמה עם איגנה שהיתה בשנת 491.

2 הר בחלק הדרומי של אטיקה ובו מכרות כסף.

3 את המלחמה עם האיגניטים מספר הירודוטוס VI 87.

4 כל מדינה יוונית שלחה באי כח אל האיסתמוס להתיעצות על המצב.

5 על אודותיו ראה להלן 154.

לכרתים אשר יתבוננו, אם אפשר שהיוונים יעשו לאגודה אחת ואם יתאחדו ויעבדו כולם שכם אחד, הלא הסכנה ההולכת ובאה צפויה היא לכל היוונים בשוה. ספרו, שעצמת גִּלּוֹ גדולה, גדולה בהרבה מזו של מדינה יוונית אחרת. 146. כאשר באו לידי ההחלטות האלה והשביתו את מעשי האיבה, שלחו תחלה שלשה אנשים מרגלים לאסיה. אלה הגיעו לסרדים ורגלו את צבא המלך, אבל נתפשו ונחקרו מאת המצביא של חיל הרגלים והוצאו למיתה. הם נדונו אפוא למיתה, אבל כאשר שמע כסרכסס את הדבר, גנה את פסק הדין של המצביאים ושלח אחדים משומרי ראשו ופקד עליהם, שאם ימצאו את המרגלים בחיים, יביאום לפניו. הם מצאו אותם עדיין בחיים והביאו אותם לפני המלך. בשמעו לשם מה באו, צוה על שומרי ראשו שיוליכו אותם בכל מקום ולהראותם הכל. גם את חיל הרגלים וגם את חיל הרוכבים ואחרי אשר ישביעו את עיניהם ישלחו אותם לארץ אשר ירצו ללכת מבלי לנגוע בהם.

147. הוא צוה זאת והוסיף את הנימוק הזה: אם יסופו המרגלים, הן לא יִדָּע עוֹזוֹ ליוונים מראש, שהוא למעלה מכל תאור, וגם לא יזיקו ביותר לאויבים בהמיתם שלשה אנשים. סובר הוא, אמר, שכאשר ישובו הללו ליוון וישמעו היוונים את עוֹזוֹ, יפקירו את החרות שלהם לפני מסע המלחמה העומד לצאת וככה לא יהיה גם צורך לצאת למלחמה עליהם ולסבול סבל. סברתו זאת דומה לסברתו האחרת: בעת היותו באֶפֶידֹס ראה כסרכסס אגיות מפליגות מהים השחור דרך ההליספונטוס נושאות בר להביאו לאיגינה ולפלופוניסוס. כאשר שמעו האנשים אשר עמדו סביבו, שהאגיות של האויבים הן, היו מוכנים לתפוש אותן והביטו אל המלך, מתי יתן את הפקודה. אבל כסרכסס שאל אותם, לאן הן מפליגות. ואלה ענו: „אל אויביך, אדוני, ומובילות בר“, והוא ענה ואמר: -האם אין גם אנחנו מפליגים שמה, למקום שגם אלה, מצוידים בכל דבר וגם בבר? מה אפוא חוטאים אלה שהם מובילים לנו בר? 2.

148. המרגלים אחרי שהסתכלו ונפטרו, חזרו אפוא לאירופה; אלה מהיוונים שהתאחדו בשבועה נגד הפרסי, אחרי שליחת המרגלים, שלחו שנית מלאכים לֶאָרְגֹס. אולם הארגיונים מספרים שהענין אצלם היה ככה: הם שמעו תיכף ומיד את מזימות הברבר נגד יוון; בשמעם זאת ובהבינם, שהיוונים ינסו למשוך אותם נגד הפרסי, שלחו צירים לדלפוי שישאלו באל, מה טוב יותר בשבילם לעשות. כי לפני זמן מה נהרגו מהם ששת אלפים בידי הלקדימוניים

1 הפרסים.

2 בארץ יוון, העניה ביכול שדה, נמצא אנחנו, אחרי שנכבשנה, חבואה שמוכילים האויבים בעצמם לשם כשבילנו.

3 בשנת 493. את הריב בין הארגיונים והלקדימוניים מספר הירודוטוס VI 77-78.

וסְלֵאוֹמֶנֶס בן אֶנְפִּסְנִידֶס; בגלל המעשה הזה אפוא שלחו. הפיתיה ענתה לשואלים את הדברים האלה:

„אויב השכנים, ידיד האלים הנצחיים,

אחוז את הרומח הפוך ושִׁמְרוּ בָּפְנִים¹,

ושמור גם על הראש²; הקדקוד יציל את הגוף“.

את הדברים האלה חזתה להם הפיתיה קודם לכן, אחרי כן, כאשר באו המלאכים לארגוס הנזכרת, באו לפני המועצה ואמרו מה שנצטוו. על דבריהם ענו להם, שהארגיויים נכונים לעשות כדבר הזה, אם יכרתו ברית שלום עם הלְקִדִּימוֹנִיִּים לשלשים שנה וישתתפו בהנהגת האגודה בחלק החצי, אמנם לפי הצדקה³ מגיע להם ההנהגה, בכל זאת יסתפקו בחצי ההנהגה.

149. את הדברים האלה, אומרים הם, ענתה המועצה, אף כי האורקולוס אסר עליהם לכרות ברית עם היוונים. מעונינים הם מאד לבוא בברית לשלשים שנה, אף כי מתיראים הם מפני האורקולוס, למען אשר יגדלו הילדים ויהיו לאנשים במשך השנים האלה. אם לא תהיה הברית, הוסיפו ואמרו, וישיג אותם נוסף לאסון שקרה להם צרה אחרת מצד הפרסי, ישארו לעולם משועבדים ללְקִדִּימוֹנִיִּים. על דברי המועצה ענו מהמלאכים אלה אשר משפרטה כדברים האלה: אשר לכריתת ברית ימסרו לאספת העם⁴, אולם אשר להנהגה הושם עליהם לענות וגם יאמרו: להם שני מלכים, לארגיויים אחד. מן הנמנע לשלול מאחד מהשנים אשר בשפרטה את ההנהגה⁵, אבל אין דבר שיעכב שיחד עם השנים שלהם יהיה הארגיוי שוה בזכות הדעה. והנה אומרים הארגיויים כי לא יכלו שאת את יהירות השפּרִטִּיאִטִּים ובחרו יותר שהברברים ימשלו בהם מאשר לותר בדבר מה ללְקִדִּימוֹנִיִּים והודיעו למלאכים כי יצאו לפני שקיעת החמה מתוך ארץ הארגיויים ואם לא, יתיחסו אליהם כאל אויבים.

150. הארגיויים עצמם מספרים על הענין את הדברים האלה; אבל יש גם ספור אחר הנפוץ ביון, שכסרכסס שלח כורז לארגוס עוד טרם שיצא צבאו על יוון. מספרים שבבואו אמר: „אנשים ארגיויים, המלך כסרכסס אומר לכם את הדברים האלה: אנחנו מאמינים שפּרִטִּיס, אשר ממנו יצאנו אנחנו, היה בן

1 כלומר: אל תתערב ושב בארצך.

2 על המכצר.

3 יען אנמסנון מלך ארגוס היה במלחמת טרויה המציא העליון על כל היוונים וגם למלך פִּידִיוֹן היתה הממשלה העליונה על הפלופוניסוס כולו (VI 127).

4 יען בידי אספת העם ההכרעה לשלום או למלחמה ולכריתת ברית.

5 כנראה העלימו המלאכים בכוונה עין מהחוק הקיים בשפרטה: „שלא יצאו מעתה שני המלכים עם הצבא בצאחוי“ (V 75).

פֶּרֶסְאָבֶס, בְּנֵה שֶׁל רְנָאִי, שְׁנוּלְדָה מֵאֵת אַנְדְּרוֹמֶדָה בַּת קִיפָאָבֶס¹. וְאִם כֵּכָה, אֲנַחְנוּ יוֹצֵאֵי יָרֵךְ שְׁלֹכֶם. וּבֹכֵן, לֹא יֵאָה לָנוּ לְצֹאת לְמַלְחָמָה עַל אֲבוֹתֵינוּ וְלֹא לָכֶם לַעֲזוֹר לְאַחֲרִים וְלַהֲעֲשׂוֹת צְרִינּוּ, אֲלֵא שְׁבוּ שְׁלוֹיִם בְּאַרְצְכֶם. יֵעַן אִם הַכֹּל יִפּוֹל לִפְי רֹחַי, לֹא יִהְיֶה שׁוֹם אִישׁ מְכֻבָּד בְּעֵינֵי יוֹתֵר מִכֶּם². מִסְפָּרִים, כֹּאשֶׁר שִׁמְעוּ הָאֲרָגִיּוֹיִם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, קִבְּלוּ אוֹתָם בְּרִצּוֹן. וְלֹא הִצִּיעוּ דְּבַר וְלֹא דִרְשׁוּ דְּבַר, וְכֹאשֶׁר אָמְרוּ הַיּוֹנוֹנִים לְרִכּוּשׁ אוֹתָם, דִּרְשׁוּ אֶת הַשְּׁלֶטוֹן, בְּדַעְתָּם שֶׁהַלְקְדִימוֹנִיִּים לֹא יִמְסְרוּ אוֹתוֹ לָהֶם, בְּכַדִּי שֶׁלְרָגְלִי הָאִמְתְּלָה הַזֹּאת יִשְׁאָרוּ בְּמִנוּחָה. 151. וּמִסְפָּרִים אַחָדִים מֵהַיּוֹנוֹנִים שִׁיחַד עִם הָעוֹבְדוֹת הָאֵלֶּה קָרָה גַּם

הַמִּקְרָה הַזֶּה, שֶׁהִיא שְׁנַיִם רַבּוֹת אַחֲרֵי הַמְּאֻרְעוֹת הַלָּלוּ: נִקְרוּ בְּשׁוֹשֶׁן שֶׁל מְמִנּוֹן³ לְרָגְלִי עֲנִין אַחֵר מִלֹּאכֵי הָאֲתוֹנָאִים, קְלִיאָס בֶּן הִיפּוֹנִיקוֹס⁴ וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִסְעוּ⁵ אִתּוֹ, וְדוֹקָא בְּאוֹתוֹ הַזֶּמֶן שֶׁלְּחוּ הָאֲרָגִיּוֹיִם גַּם הֵם מִלֹּאכִים לְשׁוֹשֶׁן אֲשֶׁר יִשְׁאָלוּ אֶת אֲרִטְסְכֶרְפֶּסֶס⁶ בֶּן כִּסְרִכְסֶס, אִם עֵדִין קִימַת בְּשִׁבִּילֵם הַיִּדִידוֹת שֶׁנִּכְרְתָה עִם כִּסְרִכְסֶס, אוֹ שֶׁהֵם יִהְיוּ נִחְשָׁבִים כְּאוֹיְבָיו. הַמֶּלֶךְ אֲרִטְסְכֶרְסֶס אָמַר שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת וְקִימַת וְאֵינּוּ מִחֲשִׁיב שׁוֹם עִיר אַחֶרֶת יִקְרָה מֵאַרְגוֹס.

152. וְהִנֵּה אִם שִׁלַּח כִּסְרִכְסֶס בְּאִמַּת כּוֹרוֹ לְאַרְגוֹס אֲשֶׁר יֹאמַר אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וּמִלֹּאכֵי הָאֲרָגִיּוֹיִם עָלוּ לְשׁוֹשֶׁן וְשָׁלוּ אֶת אֲרִטְסְכֶרְסֶס בְּנוֹגַע לַיִּדִידוֹת, אֵין בִּידֵי לֹאמֹר דְּבַר בְּרוּר וְאֵינִי מִבִּיעַ דְּעָה אַחֶרֶת בְּעֵינַיִם אֵלֶּה מִזּוֹ שֶׁהָאֲרָגִיּוֹיִם בְּעֲצָמָם מִסְפָּרִים. אֵךְ יוֹדַע אֲנִי, שְׁאֵלְמִי יִצְבְּרוּ כָּל בְּנֵי הָאָדָם אֵת שִׁפְעֵיהֶם שֶׁלָּהֶם אֵל מְקוֹם אֶחָד בְּרִצּוֹתָם לְהַחֲלִיפָם בְּאֵלֶּה שֶׁל רְעִיקָם, בְּעֵינַיִם בְּפִשְׁעֵי רְעִיהֶם יִשָּׂא כָּל אֶחָד מֵהֶם הַבִּיתָה אֵת אֲשֶׁר הִבִּיא⁷. וּבֹכֵן אֲפּוֹא גַּם מַעֲשֵׂה הָאֲרָגִיּוֹיִם אֵינּוּ הַמְּגוֹנָה בְּיוֹתֵר. אֲבָל חוֹבַתִּי לִסְפֹּר מֵה שִׁמְסָפְרִים, אֵךְ לֹא מִחוֹבַתִּי כָּלֵל וְכָלֵל לְהֵאמִין בִּזָּה, וְדַבְּרִי אֵלֶּה נּוֹגְעִים לְכָל הַסְּפּוֹר שֶׁלִּי. כִּי הֵלֵא גַּם אֵת זֶה מִסְפָּרִים, שֶׁהָאֲרָגִיּוֹיִם הָיוּ אֵלֶּה אֲשֶׁר קִרְאוּ אֶת הַפְּרָסָה עַל יוֹן. יֵעַן הָרִיב עִם הַלְקְדִימוֹנִיִּים נִגְמַר לְרַעְתָּם וְרָצוּ שֶׁכֵּל דְּבַר יַעֲבוֹר עֲלֵיהֶם וְלֹא הָעֵלְבוֹן הַזֶּה⁸.

1 אשר ליחוס משפחה זו ראה VII 61.

2 השוה את ההערה V 53.

3 על דבר המשפחה העשירה הזאת באתונא ראה VI 121. קליאס היה נחשב להעשיר בין

האתונאים.

4 המלאכים של שאר מדינות יון.

5 מלך 425–465.

6 הירודוטוס מתאמץ ללמד זכות על הארגיזים: לכל בן אדם מגרעותיו והוא נופל ברוחו ומחשיב את השני לטוב ממנו ולפעמים הוא נרדף מחבריו בגללן. אך אלמלי היה ביכולתו להביט אל לבם ולראות את גודל חטאותיהם לא היה מחליף את חטאות שלו בשל אלה של חבריו. ובכן מעשה הארגיזים הנרדפים מאת שאר היוונים לא היה גרוע מזה של אחרים מבין היוונים.

7 להיות משועבדים ללקדימוניים.